

персоналу системи МВС України : зб матеріалів Всеукр. науково-практ. конф., м. Харків, 2 квіт. 2021 р. Харків. ун-т внутр. справ, 2021. С. 214–215.

2. Малоголова О. Деякі аспекти запобігання та подолання стресів у поліцейських. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф. м. Кривий Ріг, 15 лют. 2018 р. МВС України, Нац. поліція України, Донецьк. юрид. ін-т., 2018. С. 91–94.

УДК 159.964.21

Андросюк Вячеслав Георгійович,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, професор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9106-2586>

МЕДІАЦІЙНА ПРОЦЕДУРА В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ ВЕТЕРАНА ВІЙНИ ІЗ СОЦІАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Повномасштабна агресія РФ змусила мобілізувати матеріальний та людський потенціал України для вчинення законного опору та збереження цілісності нашої держави. Урядом передбачено надання допомоги родинам полеглих героїв, вшанування їх пам'яті і мужності. Ротація особового складу військовослужбовців, повернення до мирного життя постраждалих осіб призвели до формування особливого страту населення – ветеранів війни, кількість яких щодня зростає. В зв'язку з цим, перед урядом, відомчими установами, громадськими організаціями постала надважлива проблема – сприяння поверненню зазначеної категорії громадян України до мирного життя, надання їм в цьому всілякої підтримки та допомоги.

Цілком зрозуміло, що ветерани війни – це особи, що отримали поранення, інвалідність, пережили значну фізичну та психологічну травматизацію. Кожному з них притаманне загострене почуття соціальної справедливості, готовності рішуче і упереджено реагувати на прояви негативного, критичного ставлення до них особисто та публічних ситуацій за їх участі. На жаль, радикальна зміна умов їхнього життя не співвідноситься з терміною нормалізацією психічного статусу ветерана, усуненню психічних травм і виробленню адекватних цивільним суспільним відносинам копінг-стратегій. Гострі конфлікти, прояви агресивної, а подекуди і жорсткої поведінки стосовно оточуючих, акти аутоагресії набувають системного характеру, що

потребує системної організації надання ветеранам всебічної допомоги, з боку, перш за все, державних і відомчих структур. Безумовно, в цивілізованих багатих країнах існують належні матеріальні, правові і функціональні можливості супроводу ветеранів, досвід використання яких доцільно враховувати в Україні. Так, за даними щорічних звітів Департаменту по справах ветеранів США (DVA), в країні нараховується близько 20 млн ветеранів, допомога яким надається з бюджету відомства, який становить 240 млрд доларів [6]. Вони можуть зіткнутися з проблемами зі здоров'ям, працевлаштуванням та труднощами при отриманні доступу до своїх пілг – одразу після служби, але й у наступні роки. До основних груп проблем, з якими стикаються ветерани війни у США, відносяться навігація у сучасному складному світі; змінні потреби ветеранів; перехід до громадянського стану. Останнє, як вважають діячі DVA, може виявитись особливо важким часом для ветеранів. Труднощі перехідного періоду можуть викликати серйозні проблеми, включаючи депресію, бездомність та підвищений ризик кризи. Ветерани-інваліди, які зіткнулися з лихами чи надзвичайними ситуаціями на даному етапі, особливо вразливі. Так, на конференції з розгляду медичних та правових питань щодо ветеранів та інших осіб, які порушують закон, саме ветерани становлять близько 10 відсотків арештованого, тюремного та громадсько-наглядового населення. Стосовно цих осіб запроваджено реалізацію терапію морального відновлення (MRT) – групову когнітивно-поведінкову програму для людей, які перебувають у системі кримінального правосуддя, мета якої – знизити ризик повторних правопорушень шляхом усунення схильності людини до «криміногенного мислення», яке пов'язане з нездатністю контролювати свої імпульси та звинуваченням інших у своїх проблемах [7]. За результатами дослідження Національної академії наук США, поширені психологічні проблеми включають посттравматичний стресовий розлад, депресію, тривогу, зловживання алкоголем та думки про самогубство. Крім проблем зі здоров'ям, у деяких військовослужбовців, що повертаються, виникають і інші труднощі, наприклад, економічні або соціальні проблеми, пов'язані з адаптацією до громадянського життя. Дані дослідження показали, що потреби ветеранів досягають піку за кілька десятиліть після військової служби [4]. Інструментарій з працевлаштування ветеранів, опрацьований фахівцями DVA [8], свідчить, що безліч конфліктів та непорозумінь може виникати через те, що громадянські особи можуть не знати про унікальні проблеми, які можуть виникнути під час звільнення з військової служби та повернення до громадянського життя, а переважна більшість проблем ветеранів, це:

- спілкування з людьми, які не знають або не розуміють, що пережили військовослужбовці;
- возз'явання з сім'єю та відновлення ролі в сім'ї;
- приєднання чи створення нової спільноти, тобто адаптація ветерана та його родини до суспільного оточення;

- готовність та повернення до цивільної трудової зайнятості.
- адаптація до забезпечення основних потреб (наприклад, їжа, одяг, житло);
- адаптація до іншого темпу життя та роботи;
- адаптація до цивільних сервісів – лікарських, бюрократичних, юридичних, побутових.

Психологічна допомога ветеранам в США надається в різних аспектах роботи з ними, з використанням різного роду системних психологічних програм [3; 5].

Не зважаючи на значні зусилля щодо адаптації ветеранів до цивільного життя, в діяльності існують і суттєві недоліки. Як заявив в інтерв'ю журналу *Military Times* сенатор Джон Тестер, новий голова комітету Сенату США у справах ветеранів: «Ми робимо величезну роботу з перетворення цивільних осіб на воїнів. Але ми не так добре справляємося з перетворенням воїнів на цивільних осіб» [9]. (Denis McDonough. *The Challenges Facing the Department of Veterans Affairs in 2021*. Report. <https://www.americanprogress.org/article/challenges-facing-department-veterans-affairs-2021/>).

Вважаємо, що вищезазначені проблеми цілком співвідносять з проблемами роботи з ветеранами війни в Україні, психологічна (особливо конфліктогенна) складова яких, потребує ретельного опрацювання, перш за все, в контексті методології. Запобігання конфліктної взаємодії ветерана з оточуючим соціальним середовищем при вирішенні нагальних проблем їхньої адаптації до цивільного життя передбачає напрацювання навичок когнітивного спілкування, коригування стереотипів агресивного поведіння та зняття посттравматичної симптоматики. Тренінгові програми психологічної роботи з ветеранами доцільно насичувати техніками вирішення кризових сценаріїв, формуючи толерантне ставлення в ситуаціях кризової комунікації.

Цілком ефективною вважаємо допомогу, яка може надаватись ветерану безпосередньо при вирішенні конфліктної ситуації попередньо обізнаним і психологічно налаштованим ветераном (побратимом) за принципом «рівний рівному» (peer-to-peer). З переліку можливих форм несудового вирішення конфліктів – медіації, консиліації, арбітражу, примирення, вважаємо найбільш прийнятною використання медіаційної процедури. Основною перевагою цієї процедури є беззастережність позиції побратима, нейтральність його поведінки, відсутність зобов'язуючих вимог щодо учасників конфлікту (ветерана та іншої особи), підготовленість побратима у з'ясуванні інтересів сторін, психологічне прийняття ветераном побратима як свого, усунення емоційного компоненту взаємодії. Надважливою є допомога, яку може надати ветеранові побратим в поясненні сенсу інтересів сторін конфлікту і виробленні прийнятної варіанту

рішення. Можливим доповненням медіаційної процедури за участю підготовленого побратима можуть бути рекомендації стосовно організації кризового консультування, відображені в Наказі Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування» [2].

Таким чином, надання дієвої психологічної допомоги ветеранам війни в Україні при вирішенні проблем адаптації до цивільного життя повинно спиратись на інтеграцію найбільш ефективних компонент різних методичних підходів у формуванні навичок толерантності та безконфліктності соціальної поведінки, а також участі близьких за статусом осіб безпосередньо у конфлікті на принципах рівності та змістовності медіаційної процедури.

Список використаних джерел

1. Закон України про медіацію від 16.11.2021.
2. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування» № 678 від 02.07.2015.
3. Elbogen EB, Wagner HR, Johnson SC, Kinneer P, Kang H, Vasterling JJ, Timko C, & Beckham JC (2013). Are Iraq and Afghanistan veterans using mental health services? New data from a national random-sample survey. *Psychiatric Services*. 10.1176/appi.ps.004792011.
4. Myers US, Haller M, Angkaw AC, Harik JM, & Norman SB (2019). Evidence-based psychotherapy completion and symptom improvement among returning combat veterans with PTSD. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 10.1037/tra0000360.
5. Vujanovic AA, Niles B, Pietrefesa A, Schmertz SK, & Potter CM (2011). Mindfulness in the treatment of posttraumatic stress disorder among military veterans. *Professional Psychology: Research and Practice*. 10.1037/a0022272.
6. The Challenges Facing the Department of Veterans Affairs in 2021-2023. Report. <https://www.americanprogress.org/article/challenges-facing-department-veterans-affairs-2021-2023/>.
7. Conference to examine health legal issues involving Veterans and others who break the law 28.02.2019. <https://www.research.va.gov/currents/0219.cfm>.
8. Veterans Employment Toolkit. US Department of Veterans Affairs. August 6, 2021. https://www.va.gov/vetsinworkplace/docs/em_challengesreadjust.asp.
9. Denis McDonough. The Challenges Facing the Department of Veterans Affairs in 2021. Report. <https://www.americanprogress.org/article/challenges-facing-department-veterans-affairs-2021/>.
10. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 462 с.
11. Рівний рівному : посібник. Київ : Інша освіта, 2015. 57 с.